

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A Debreceni Protestáns Lap
könyvnyomdája Debrecen,
Nyomató-utca 9. sz. A hova a
lap szétküldésére vonatkozó fel-
szólamlások küldendők. Minden-
nemű nyomdai munkákat felvál-
lalunk és jutányos áron végeztünk.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.
Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.
Hirdetések jutányos áron közöltnek.
E g y e s z s z á m á r a 30 f i l l é r.

A szerkesztőség és kiadóhivatal
Debrecen, Nyomató-utca 9. sz.
A hova a lap szellemi és anyagi
ügyeire vonatkozó összes közle-
mények, kéziratok, előfizetési
és hirdetési díjak küldendők

A lévíták öröksége.

Józsue könyve tizenharmadik részében van elszámolva részenként az ígért földé és itt van az osztály is, mely a kilencz egész és két fél nemzetségnek jutott.

Ez a föld a Sikkór patakától kezdve egész a fel a Libánon hegységig és a Hermon hegyén túl egész Hamáthig terült el, és egyik oldalán a filiszteusok és feníciaiak országával, a másik oldalán Szíriával volt határos.

„Ez volt az örökség, melyet adott vala Mózes a Moáb mezőségében a Jordán vizén túl az Izrael fiainak Jerichó ellenében napkelet felől.

A Lévi nemzetségének pedig nem adott vala Mózes örökséget; az Izrael Ura Istene az ő öröksége, a mint megmondattott nekik.“

A mi eleinknek öröksége pedig a hármass bérce és négy folyam vidéke, le a Kárpátoktól egész az Aldunáig és el kelet bérceitől egész a Lajtha folyóig és a Mura patakáig szembe Bécs városával napnyugat felől.

És ezen a tejjel mézzel folyó Kanaánban sem a magyar népnek, sem az evangéliom hirdetőinek és az apostolok utódainak állandó örökség nem jutott.

A nép és a lévíták nyomorban, de gazdagságban és jólétben a sadduceusok, kiknek robotol a földhöz ragadt szegénység és a kik előtt gúny és csúfság mind az Istennek beszéde, mind azok, kik annak dolgaiban forgolódnak. Próféták utódai, az Ur házában szolgáló lévíták és a tökéletesség útait mutató tanítók, mit háborogtok ezért?

Avagy mindörökkön örökké tart-e a bűnös gazdagnak az ő elbizakodottsága és a szegény Lázárnak az ő elvettett állapota?

És avagy csak egyetlen jutalma és áldása van-e annak ki titeket elbocsátott, a ki az Izrael népének Atyja, Ura és Istene és a ti rendelt örökségeitek?

Örökség a föld, a kincs, a hatalom is, de sokkal dúsabb örökség a léleknek kincsei, a megígért pályabér. És legjobban járt az, kinek maga az Istenség jutott, Ő benne bizzatok hát egyedül. Él az Ur, hogy a kevélyeket megalázza és az alázatosokat felmagasztalja. Ő neki szolgálatok hát egyedül, mert boldog a Fínek öröksége a Jehova.

Vándor.

Balogh Ferencz.

Ezelőtt 52 évvel egy váradi születésű tanuló tartott Debrecen felé. Gazdag szülőkre nem támaszkodhatott, jó emberei, sorsában és tehetőségében bizó ismerősei rakták össze számára az útiköltséget.

Ez az ifju a későbbi esküdt diák, szénior, külföldi egyetemet járó ifju tudós és 40 évvel ezelőtt megválasztott akad. tanár Balogh Ferencz volt, a kinek ünneplése most a tiszántúli egyházkerület ünnepévé vált.

Közlelől és távolból sereglettek egybe a tanítványok, közéletünk kitünőségei, hogy részt vegyenek az egyszerű kálvinista tudós ünnepelésében.

Jól esett ezek soraiban látnunk szeretett főgondnokunkat gr. Dégenfeld Józsefet, világi gondnok társait, az esperes és lelkész urakat és jól esett hallani a közel távolból felhangzó üdvözléseket, mint a hála, a méltánylás, a szeretet megannyi bizonyosságait.

Mi különben is nem sokat adhatunk nagy embereinknek. Sem kitüntetéset, ez a királyi kegy dolga, sem magas állásokat, ilyenek nincsenek birtokunkban.

Illő hát, hogy azt adjuk, a mit legalább megadhatunk, az elismerést.

Senki erre jobban nem szolgált rá, mint Balogh Ferencz, ki 40 éve járja e töviskes pálya útjait. Negyven éve dolgozik, írja műveit, apostolkodik, tanít és legujabb munkáját a kerületnek kell 1'000 koronával kiadatásában megsegíteni.

Méltó a munkás a maga jutalmára, ezt mondja az I. is és ezzel szemben szívet tépő dolog, hogy nálunk az, a ki Istentől adott nagy tehetségének birtokában egyháza és iskolája, a magyar tudományosság és kultura érdekében egész életén át hiven dolgozott, nem talált semmi kárpoztást.

De mégis, rosszul szóltam, talált, ha nem is anyagit, talált ha nem is nálunk. Talált tiszteletet és közbecsülést. Kapott egyházkerületi tanácsbiróságot ezelőtt 23 évvel és kapott 20—30 szavazatot a püspök választás alkalmával. Aztán talált annál, kinek nevében dolgozott az Urnál. Hosszú munkás élete! Tegye ennek hátralévő éveit boldogokká a Mindenható. Aztán talált kárpoztást jó, nagyreményű gyermekeiben. Lássá ezeknek jövőjét biztosítva. És talált mindnyájunk szeretetében. Csak azt adtuk neki, a mit tőle kaptunk, és azt osztjuk meg vele, a mi az ő lelkét is égeti, a lelkesedést egyházunkért, hazánkért és az evangéliom szent ügyéért és a koldus botot, mely nekünk is közös örökségünk.

Negyven évi vándorlás a pusztaságban, melyben a kidőlt bajnokok csontjai fehérlenek, ez a mi papjainknak, tanárainknak az evangéliomért, a haladásért küzdő fiainknak és a közélet embereinek sorsa.

De hol van az megírva, hogy a kik e nagy ügyekért fogyasztják erejüket, mindig elvetve az utolsó sorban álljanak?

És hol van az a pálya és hol van az az egyház, a mely csak vértanuságra hívja leghevebb fiait? Sehol. De még is itt nálunk. A lelkesíti és tanári pályán. A magyar ref. egyházban.

Dr. Ferenczy Gyula.

Egy alkalmi életrajz és vallomás.

Szabolcska Mihálytól.

Kedves barátom!

Azon az okon, mert megírtam valaha és valahol, a mi kedves Balogh Ferencünk életrajzát kéred tőlem.

Én most is csak azt erősíthetem, amit akkor róla elmondottam, sőt most még illetékesebben.

Balogh Ferencnek nem elég életrajza adatait felsorolni, nem elég munkáit elolvasni; Őtet személyesen kell ismerni, hogy egészen megismerhessük.

Sok táj melyet messziről kívánatosnak látott a szem, megcsal a valóságban.

Balogh Ferenc közvetlen közelben, mint szónok fejt bűbájos erőt és bilincsesel le leginkább. A lelken szíven át kell őt tekinteni, hogy igazán lelkébe és szívébe láthassunk. De haldd a régi bizonyosságokat.

* * *

Csak az emberi szív az a gép, mely fogékony lehet megőrizni, visszaadni azt a lelkesültséget, mely Balogh Ferenczet úgy tanári katedráján, mint egész életében leginkább jellemzi.

Ez az ő életeleme. Ez emeli magasra, mint előadó tanárt, s a közpályán való működését — sok emberétől — ez különbözteti meg. Ha valaminek igazságáról egyszer meggyőződött: lelkének egész melegével csatlakozik ahoz, s annyi ifju hévvel tudja magvas gondolatait szavakban önteni, hogy az ellenkező véleményüket is mindannyiszor lebilincseli.

Mint tanár, nagy munkás szeretettel csügg szép tárgyán, az egyháztörténelmen; s itt a tanterem előadói székén van ő igazán othon. Rend-

kívül széles a legapróbb részletekig kiterjeszkedő ismeret-köre, s előadásának sajátos melege által hallgatóit önkénytelen viszi magával oda, hol az előadás megszűnik pusztá ismeret-közlés lenni, de gyújtó szónoklattá, művészté, emelkedik.

E soha nem csüggedő lelkesedésnek köszönheti, hogy ellenfelei is mindig tisztelettel hajolnak meg szive nemessége előtt. Ha a közgyűléseken szót emel: mindig bizonyos érdekeltséget tud maga iránt támasztani s a láng, mely beszédeit ilyenkor is befényesíti, mutatja, hogy gondolatai mindig a szíven mennek keresztül. A költészettel mindig — de kivált ifjabb korban — nagy előszeretettel foglalkozott. S ma ha verseket nem is ír, sok nyilvános beszéde — magasan járó gondolatai, élénk költői képei s kifejezés módjának sajátossága által — egy-egy prózába öntött költemény.

Ha küssé gyöngé hangjával szabadon rendelkezhetnék, úgy, hogy azzal nagyobb templomokban is bátran felléphetne: ma Balogh Ferenc lenne az ország egyik legelső egyházi szónoka s a gyűjteményekben megjelent prédikációi ritka közkedveltségnek örvendenek.

Életrajzi adatait — a zsinat emlékkönyv alapján — a következőkben vonom össze:

1836. márc. 28-án született Biharmegyében, Nagy-Váradon Atyja, ki egyszerű iparos létére az írásoknak, különösen a költészetnek nagy kedvelője volt, korán elhalálozván, neveltetését rokonai, főként vallásos kedélyű nagyanja vezették. A fogékony szívű gyermek ifju már itt a vonzó példából megtanulhatta, hogy „szegénynek drága kincs a hit.“ Fiatallá gimnázista tanulóként már tanítgatásból iparkodott magát fenntartani. Középiskoláit Váradon végezte, a 7-ik és 8-ik osztályt az ottani róm. kath. gimnáziumban.

Debrecenbe 1854 év októberében jött a hittani pályára, melynek sikeres bevégezése után még öt évet töltött az alma mater kebelén, mint juratus és köztanító, mint kontraskriba és végre mint szenior. Itt már teljesen magára hagyatva küzdötte fel magát. A ma is virágzó önképző körnek ő volt egyik megalapítója, majd buzgó munkásságával éltető lelke és vezére. A francia és angol nyelveket már itt megtanulta s ezek mellett főként a történelem és költészet voltak kedvenc tárgyai.

Szeniori esztendejének bevégezése után több mint két évet töltött külföldön. Párisban 10 hónapon át hallgata az egyetemi előadásokat. Révész Imre buzdítására felkereste a catalauni csatamezőt. Majd Angliában, Londonban töltött félét, tanulmányozva a nagy vallásos társulatókat. Meglátogatta Oxfordot; áthajózott Skóciába

s Edinburgban hat hétig időzött. Itt a szabad egyhá. 1865-iki májusi zsinatán egy nagy szabású angol beszéddel tünt fel, melyben a magyar ref. egyház viszonyait, életét ismertette.

Utrecht, Oppenheim, Heidelberg, Bazel, Genf, Milanó, Velence voltak aztán visszatérőben nagyobb megálló helyei, s még ez év — 1865. — szeptemberében elfoglalta (egy évig mint helyettes) tanszékét, az egyháztörténelmit, a debreceni főiskolában, melynek azóta, folyton egyik legkiválóbb tanára.

E mellett nyomósan, szíve egész hevével küzd máig minden felmerülő alkalommal, a mérsékelt orthodox, az evangéliumi elvűség zászlója alatt. Ennek védelmére állította és szerkesztette négy éven át az első egyházi lapot Debrecenben „Evangéliumí Protestáns Lap“ cím alatt. Szerkesztette a „Protestáns Hetilap“-ot is. Egyházi és szépirodalmi lapokban sűrűn jelentek meg tőle. — francia és angol földön is — különféle dolgozatok. Az Edinburgban megjelenő „Catholic Presbyterian“-nak rendes munkatársa. 1877. és 1888-ban képviselte a magyarref. egyházat az edinburgi és londoni presbit. nagygyűléseken, ugyanekkor hosszabb tanulmányutat tett Helvéciában és Franciaországban. Önállólag kiadott munkáinak száma 12. Az angol skót és francia egyházi és tanfériak közül többel rendes levelezést folytat. Az 1889—90. tanévben negyed-izben igazgatta mint rektor professor a debreceni kollégiumot, s mint ilyen szállt sikra hathatós „külön vélemény“-ével az igazgató tanács felállítására ellen. Ő volt az, a ki — annakidején a 48. XX. t.-c. és a közpapok — mozgalma melyen sikra szállt s a tiszántuli egyházkerület közgyűlésén szót emelt a nagykarolyi egyházmegye határozata mellett s sürgette a képviselést az e mozgalom következtében Budapesten tartott gyűlésen . . . Igaz, hogy „prédikál vala Judeának pusztájában“, de a ki hallotta az erős meggyőződés sugalta, ellenállhatatlan hatásnak tetsző szavakat: lelke csendességén elgondolkozva azok felett, bizonyára nem egy sóhajtott fel a bibliabeli százdossal, hogy: „bizony ez ember igaz vala!“

Magánélete a csendes, boldog családi élet mintaképe, 1868-ban nősült, feleségül vévén egy birtokos család szép és művelt lelkű leányát Fekete Ágnes, ki azóta munkás életének hű osztályosa, s gyermekeiknek áldott lelkű édes anyja.

* * *

Ime eddig terjed az én ifjúkori dolgozatom, melyhez csak annyit teszek hozzá, hogy azóta

Balogh Ferencz ismét egy pár értékes dolgozattal szaporította tudományos művei számát. Több munkát meg újra dolgozott és kiadott. Azóta a középiskola kezén is forog egy derék tankönyve, mely az iskolák történetére nézve egyetlen. Most a mint látom a kollégium történetén dolgozik. Fejezze be minél előbb magának és az iskolának dicsőségére és mindnyájunk hasznára. Még egyet. Egyik üdvözlője a debreceni egyetem megvalósulásával együtt apostrofálta őt. Ez egyetemet valóban nagy embereink a komoly tudományos munka, az áldozatkész lelkesedés férfiai és nagy alkotásokra bízott vezetők fogják megvalósítani. Ha a Balogh Ferenczhez hasonló tudományos férfiak állanak egyfelől a mérlegen és másfelől az áldozatok sem maradnak el: a debreceni egyetem megleend, mert a nagy eszme megvalósítására termelt vezér már megmutatta magát. Ezelőtt egy évvel és most is. Hallottuk szavát a közgyűlés megnyitása alkalmával és a második napon is. Gróf Dégenfeld József ez, ki nagyobbak, hüebbnak és igazabbnak bizonyult most is, mint más híres nagyok. Megvan hát a lehetőség, hogy ez a szent álom valóssággá váljék s hogy ezt a mi kedves Ferencz bátyánk megérhesse. Érje is meg és mi is vele.

Balogh Ferencz 40 éves tanári ünnepélye.

A magyar kulturának egyik lelkes bajnokát, egy európai műveltségű tudóst, a debreceni főiskola egyik büszkeségét ünnepelte tegnap a tiszántuli ev. ref. egyházkerület. Balogh Ferencz teológiai akadémiai tanárnak szólott az ünneplés, a ki negyven esztendeje tanítja a katedráról a legszebb eszményt, a nemes idealizmust.

Az ünnep magasztos, lelket emelő volt, olyan a minőt Balogh Ferencz ragyogóan tiszta egyénisége megdemel. A hálát, a tiszteletet és szeretetet tolmácsolták előtte, és ő, az ősz fűrtű, de tüzes fiatal lelkű proceszor meghatva, hálásan fogadta az ovációkat.

Az ünneplésről a mely a főiskola disztermében folyt le, a következő tudósítás számol be.

Az ünneplés kezdete.

Jelen voltak: Gróf Dégenfeld József, Wessprémy Zoltán főispán, György Endre, Simonffy Imre, Uray Imre, Roncsik Lajos, Márk Endre, Szikszay Zoltán, Kiss Albert, Dr. Ferenczy Gyula, Csiki Lajos, Tóth Lajos, dr. Ujfalussy József, Dóci Gedeon, Karay Sándor, Sulyok István, Domahidi Elemér, Biber József, Marjai Péter, Széll Kalmán, K. Tóth Kalmán, Dicsöffy József, dr. Nagy Zsigmond, Dávidházy János, P. Nagy Zoltán, P. Nagy Árpád, Balogh Ambrus, Lestyán Adorján, Borsos Benő, Soltész Farkas, Biky Károly, Csóka Samu Juhász Mihály, dr. Magoss György, Szele György, Kiss Elek, Oláh Károly, Juhász Mihály kir. tanácsos, Nagy Vilmos, Sass Béla, Erős Lajos, dr. Tüdös János, és közelből, távolból számosan.

Fél hatkor vonult be az ünnepelt a terembe, a

melyet ekkor már diszes hölgy közönség s a notabilitások teljesen megtöltöttek. Az emelvénytől jobbra ültek a jubiláns fiai Balogh Ferencz lelkész, Balogh Béla, Balogh Ernő dr. és Balogh István. Zajos tapsok éljenek mellett vonult fel az ünnepelt az emelvényre, követve tanártársaitól.

Az elnöki emelvényen az ünnepelt Balogh Ferencz, gróf Dégenfeld József, Csiky Lajos, Dicsöffy József, Biky Károly foglaltak helyet. A főiskolai énekharmonizált „Jertek ünnepelni — jertek” című férfi négyesre.

Az üdvözlő beszédek.

Ezután gróf Dégenfeld József állott fel, s a következő beszédet mondta:

Mélyen tisztelt ünneplő közönség. Ezelőtt negyven évvel az egyházkerület tavaszi közgyűlésén két fiatal tanár lett megválasztva. Az egyik, a ki szintén kiválósága volt a református egyháznak már meghalt. A másik köztünk van köztünk él, dolgozik lankadatlanul energiával és munkakedvvel. Légió azoknak a száma, a kik ettől a kiváló férfiutól tanulták a hitet, a vallás szeretetét. Ezek a régi tanítványok karöltve a mostanakkal felhasználták az alkalmat, hogy jubilálják a kiváló férfiut. A mikor az ünnepséget megnyitom örömmel, és szeretettel üdvözlöm a főiskola büszkeségét Balogh Ferencz és kívánom, hogy a kiváló férfiú sokáig legyen büszkesége, oszlopa a debreceni teológiai akadémianak, a debreceni főiskolának. (Éljenzés.)

A főgondnokok megnyitó beszédének elhangzása után *Biky Károly* esperes emelkedett szólásra s a következő beszédet tartotta:

„Mélyen tisztelt közönség!

Nagytiszteletű tudós tanár ur!

Az első szó, mely ajkamra jön ez ünnepélyes órában, az imádság szava. Egy hála fohászt emelek a mindenhatóhoz, hogy adta nekünk e napot, ez órát, melyben az Ur egyik hű szolgájának, egyházkerületünk és debreceni főiskolánk méltó dicsékedésének, 40 évi tanári szolgálatában hervadatlan érdemeket szerzett nagytiszteletű és tudós Balogh Ferencz urnak homlokára illeszthetjük a tisztelet és elismerés koszorúját. Leborulok a gondviselő Isten számolya előtt, és hálás köszönetet mondok ő szent felségének, hogy minket, tanárt és tanítványokat 40 esztendő változásain keresztül hiven vezérelt, segélt, áldott, és a mai napra megtartott! *Nem nekünk Uram! nem nekünk, hanem a te nevednek adjad a dicsőséget* ez ünnepélyes óráért!

A másik szó, mely „ajkamra jön” ez ünnepélyes percekben, a tanítvány hálája és köszönete a tudós tanár iránt. Egyike voltam azon első tanítványoknak, akik mint első éves hittanhallgatók először ültünk a mi ünnepelt Gamálielelünk lábaihoz. Nem mondok sokat, nem is mondok vele újat, ha azt mondom, hogy gyermekifjuságunk egész szeretetével vettük körül a még akkor szintén ifjú tanárunkat. Valami szokatlan viszony volt az addig a debreceni főiskolában tanár és tanítvány között. Mintha a skót egyetemek szabadabb szel-leme csapott volna be tantermünkbe, mintha az akkori tanulmányi rendszer keretei tágulni kezdetek volna, szabadabban lélegzettünk s jól esett éreznünk, hogy két ifjú tanárunkhoz Tóth Sámuel és Balogh Ferenczhez a szeretet és bizalom számai fűznek bennünket. Azóta 40 év szállott el fejjünk fölött, itt hagyva hamvát hajszálainkon. De e 40 év csak növelte a tiszteletet és elisme-

rést mind e mai napig egykori tanárunk iránt. Ennek a tiszteletnek, szeretetnek adok kifejezést a régi tanítványok nevében ez ünnepélyes percekben ön előtt ünnepeztünk! Leteszem lábaihoz hálás elismerésünk koszoruját s biztosítom arról, hogy régi tanítványai ma is hálással emlékeznek róla s imádkoznak ma drága életéért!

Nagytiszteletű tanár ur! Ön 40 év alatt egy egész nemzedéket nevelt a magyar református egyháznak, közelebb a tiszántúli nagy egyházkerületnek. Egyházi és egyháztársadalmi közéletünk mai munkásai, ugy a lelkesíti, mint a világi, sőt a tanári karból is, kevés kivétellel önnek voltak tanítványai. Mint a százados tölgy messze szétbocsátja gyökereit a földbe, úgy ön is szétbocsátotta a tanítványokat, mint gyökér szájakat messze a hazai földbe, azért áll oly erősen életfája, melynek lombkoronája fölött az évtizedek alig észrevehetően suhantak el. Ezek a tanítványok önnek köszönik az egyháztörténelmi szakban nyert tudományos kiépeztetéseket, és köszönnek még ezenkívül egyet, a lángoló lelkesedést az egyház és hazá iránt. Mert ön a magyar protestáns egyháztörténelem előadása közben nemcsak tanár, de lelkes protestáns és lángoló szívű magyar hazafi. Egyházunk küzdelmeit a múltban, feladatait a jelenben, reményeit a jövőben ön nyomtatta a fogékony ifjú lelkekre mint bélyeget, a melyet onnan a múlt idők soha le nem törölnek.

Nem illenék sem ez ünnepélyes órához, sem Nagytiszteletű tanár urhoz a hízogó magasztalás. Sokkal inkább tiszteljük, sem mint azzal megsérteni akarunk puritán lelkületét. Csak a mindnyájunk által érzett igazságot mondom ki, hogy tanári hatása tanítványaira nagy és állandó volt mindenkor. És ennek a hatásnak titka egyéniségében rejlik. Önben a tudóst a magyar egyházi irodalom jól ismeri, tisztelettel hajlunk meg mindnyáján tudományos érdemei előtt. De a mivel maradandó hatást gyakorolt reánk tanítványaira, az az egyéniségében rejő nemes idealizmus, lángoló lelkesedés, az a páli szent tűz, mely Melius Pétertől Balogh Ferencig szent örökségét képezi Debrecennek s a debreceni főiskolának: Ezt a szent tüzet gyújtotta meg a mi szívünkben is, hogy azzal világítsunk és melegítsünk szerte a hazában. Ezért mondunk mi önnek ma köszönetet!

Nagytiszteletű tanár ur! Közel s távolból itt vagyunk számosan egykori tanítványai, hogy ez ünnepélyes órában egy-egy babér lombot fűzzünk érdemkoszorujába. De rajtunk kívül itt van a debreceni főiskola s a tiszántúli egyházkerület képviselője, mely nagy testületeknek ön évtizedek óta munkás, tevékeny, illusztris tagja, ki nem pusztán a tanári katedrának, hanem egyházi és iskolai közügyeinknek is szentelte életét. Egyházkerületi közgyűlésünknek, bíróságunknak bizottságainak rég idők óta egyik kimagasló tagja, ki nagy tudásával, gazdag tapasztalataival s nemes idealizmusával mindnyájunk tiszteletét kiérdemelte. — Ime a tiszántúli egyházkerület főtiszteletű és méltóságos elnöksége, esperesi és gondnoki kara, választott képviselői és küldöttei megjelentek ez ünnepélyes órában, hogy kifejezzék ön előtt azt a nagy tiszteletet, melyet egyénenként éreznek az ön személye iránt. Keveseknek adatik ez a megtiszteltetés, de ön választott embere az Istennek, ki negyven évi szolgálata után nemcsak megszerezte, de ma is fokozza és szaporítja érdemeit.

Választott embere volt Mózes is az Istennek, ki 40 esztendeig vezére volt népének, de nem vezethette be azt az ígért földére. Hisszük és reméljük s e reményre jogosít bennünket az ön testi és lelki ereje, hogy ön be-

fogja vezetni tanítványait 40 év után az ígért földre, a debreceni egyetem falai közé! Amit engedjen meg önnek a Gondviselő!

És most Nagytiszteletű tanár ur! engedje meg, hogy átnyujtsam e nap emlékéül tanítványai és tisztelői eme szerény ajándékát s csatoljam hozzá mindnyájunk nevében ama jó kívánatunkat, hogy önt a jó Isten anyaszentegyházunk, főiskolánk és kedves szeretetei számára tartsa meg és igen sokáig éltesse!

Beszéde végeztével fölfedte *Biky* esperes a volt és a mostani tanítványok által Balogh Ferencnek adott s addig az asztalon leleplezve volt ajándékokat: egy 12 személyre való ezüst evőkészletet, egy értékes aranyórát és láncot és két kettős karu ezüst gyertyatartót. Egy úrnő, a jubiláns egy tisztelője pedig fölséges thearózsákból szép csokrot tétetett az asztalra.

Biky után *Csiky Lajos* theol. dékán tartotta a következő üdvözlő beszédet:

Igen tisztelt tanár ur!

Szeretett kartársam!

Ha szerencsésnek mondhatják magokat azok, a kik, mint a debreceni theologiai akadémia volt tanulói, lábaidnál ülve hallgatták a te lelkes tanári előadásaidat, kétszeresen szerencséssek vagyunk mi, tanártársaid, kik benned nemcsak a nagy tanárt tanultuk megismerni és tisztelni, hanem tégedet, mint jó és kedves tanártársunkat is szerethetünk; és sokszorosan szerencsésnek érzem magamat én, ki mint theologiai akadémiaimnak úgy élet-mint működési korra utánad következő tanára, legtöbb időt tölthettem már el abban a környezetben, melyre a te elméd lángja vet hő világosságot.

Megbiztatást nyertem szeretett kartársam, hogy a főiskolai összes tanárság nevében üdvözlöljelek tégedet e nagy napon, áldásos tanárkodásod negyven éves fordulójának e rád és főiskolánkra nézve egyformán emlékeztető nagy napján. Fölemelkedünk hát előtted, érdemekben gazdag, nagy múltú és fényes jelenű Nesztörünk előtt mi e főiskola összes tanárai; a mi kévéink meghajtják magokat a te kévéid előtt, a mi zászlóink meghajlanak a te zászlód előtt; büszkén vallunk mesterünknek, vezérünknek, s örömmel megyünk a te lobogód árnyában utánad, hogy osztozzunk veled a győzedelemben, a diadalomban.

Néhány gondolat fogja el ez órában az én lelkemet, melyeknek kifejezést óhajtok adni.

Ugy-e úgy van, hogy ha a tudomány Istennek egy nagy kegyelmi ajándéka, nem szabad azt elrejtteni, mert annak fénye csak csökken a homályban?!

Ugy-e úgy van, hogy ha valakiben a szellemi emelkedettség mellé erkölcsi emelkedettség is járul: emlékoszlopok és nem romok jeizik annak az életútját?!

Ugy-e úgy van, hogy a hit szeretet rátámaszkodni az idő romboló és folyton újraépítő karjaira?!

Ugy-e úgy van, hogy a lelkesedés egyik szín a kegyelem szívárvényában? Vár az, mely gyors forgásban patakzik át az ereken, s étellel és erélylyel lelkesíti meg az egység testet. Tűz a lelkesedés, mely átjár mindent a maga hevének erejével. Ösztönző erő az minden mi kötelességeink teljesítésére; lelket kölcsönöz az minden mi munkánk, szellemet minden mi törekvésünknek, s legyőz az minden nehézséget, mint a hogy a tűz elemészt minden előtte levő anyagi dolgot. Egy elem az Isten teremtett világában, mely

foszforeszkáló fényével fényt, lázgerjesztő melegével meleget támaszt.

És végre úgy-e úgy van, hogy a lelkes embernek mindig hitők való erejét mutatják, míg a hideg tudósok hitők alapjait bizonyítgatják?!

Nagyon könnyű e gondolatokat alkalmaznom reád, szeretett kartársam!

Hosszú negyven év óta forgolódom már tanári állásod munkáiban, és sohasem ástad el lelkednek kincseit, nem hevertetted kamatozatlanul a nálad letett talentumokat, s puritán becsületességgel, lángoló hiteddel, forró lelkesedéssel, járván, mint történetbúvár, a múltak mesgyéit, meg tudtad becsülni az időt, a múltakból tanulságokat tudtál meríteni a jelenre, s tudásod lelkevel látván a romokat, melyek a hitetlenség nyomain évezredek során keletkeztek, törhetetlen hiteddel, igenis, oszlopot emeltél magadnak lelked bensejében, s emlékoszlopokat állítottál a mi, volt tanítványaid sok százainak, működésed által keletkezett szent hitében, egyházunk igazai iránt való forró szerelmében. Mindnyájunk előtt ott állasz ma is, mint mélységes tudású volt tanárunk, a te lángoló, utólérhetetlen, igazán szent, lelkesedéssel, mely hevített, gyújtott, komoly elhatározásokra készített, lázba ejtett és arra tanított, hogy nyomdokaidon járva, hitünk mellé ragaszszunk mi is jóságos cselekedeteket, és hogy az a hit ne rideg tudás, hanem élő és éltető erő legyen mi bennünk.

És mi, tanártársaid bizonyosságot tehetünk a mellett, hogy te a te nemes és nagy szellemed kincseit áthoztad tanácskozási termekbe is, ott is hű és igaz, buzgó és lelkes voltál mindenha, ki a vezetésünk alá helyezett ifjuság érdekeit minden esetben úgy védelmezted, hogy nálad és benned az igazság mindenkor a szeretettel ölelkezett.

Mi, főiskolai tanárok büszkéek vagyunk reád, hogy tégedet a mi sorainkból látunk kiemelkedni, s kérjük az áldások Istenét, hogy tartsa meg még hosszú éveken át a te lánglelked erejét s a te testi erődöt, melyet negyven tanári év hosszú küzdelmei igazán érintetlenül hagytak.

Övezzon igaz tisztelet, vegyen körül hű szeretet. Kedves tanártársam, legyen rajtad még hosszú-hosszú éveken át Istennek, az áldások Istenének áldó kegyelme! Tiednek boldog öröme, főiskolánk, egyházunk méltó díszére, volt tanítványaid büszke dicsekedésére tartson meg tégedet még nagyon sokáig a jó Isten!

Majd a mai teológus ifjuság nevében *Papp László* szénior szólalt fel a ki meg a következő beszédet tartotta:

Őszinte tisztelettel és szeretettel üdvözlöm kedves tanár urat az érdem megbecsültetésének, a tanítványi szeretett és hála megnyilatkozásának e bensőséges emlékünnepe. Azok, a kiknek üdvözlét én tolmácsolom, annak a hatalmas gyümölcsös kertnek, melynek szeretett tanár ur Isten segédelmével immár negyvenedik esztendeje munkálkodik, a legifjabb hajtásai, a debreceni ref. akadémia ez idej ifjusága, jelenlegi tanítványai. És midőn szeretett tanár ur lelke 40 évi áldásos munkásságának gazdag eredményeiben gyönyörködhetik, midőn a volt tanítványoknak tiszteletreméltó hatalmas serege ünnepel mi legifjabb nemzedék, szinte alig merjük kikérni a bennünket megillető részt a közös ünnepi örömből. De bátorságot ad nekünk ehhez az a tudat hogy éppen mi 40-ik generáció tehetünk legkövetlenebbül bizonyosságot Istennek arról a csodás kegyel-

méről, melylyel szeretett tanár urat úgy megáldotta, hogy bölcs vezetésével nemcsak a tudományos ismeretekben haladhattunk előre, hanem ifjui szellemének hatása alatt épen ifjuságunk erényeit sajátíthatjuk el. Igen mert míg lelkes előadásában megelevenül előttünk a holt történelem s multak nagy példáiból az élet örök igazságainak ismertetése vezérel, szeretett tanár ur megtanít bennünket arra is, hogy mint kell a megismert igazságok érdekében szívünk, lelkünk sugallatát követve ifjui hévvel száz akadálylyal ezernyi veszéllyel is bátran szembe szálunk, megtanít arra, hogy egyházunknak hazánknek történetét nemcsak ismerni s érteni kell, hanem ezeket lángolva szeretni, szabadságukért, függetlenségünkért ha kell, éltünkkel is áldozni dicső elődeink nyomán szent kötelességünk; megtanít arra, hogy gyűlöljük a rosszat, harcoljunk a sötétség, lelki vakság ellen a Krisztusi világosság fegyvereivel s ifjui idealizmussal lelkesedjünk minden szépért, igazért és jóért. Az a meleg közvetlenség pedig, melylyel lelke a lelkünkkel érintkezik, arra indít bennünket, hogy ifjui szellemében ifjuságunk nemes eszményképét lássuk tiszteljük és szeressük. A szeretetnek és tiszteletnek e benső érzésével kívánjuk, hogy adjon a nagy Isten szeretett tanár ur esztendejéhez még sok esztendőket, őrizze meg egészségét, hogy egyházunknak s hazánknek javára a tovasuhanó időnek még sok nemzedéke gazdagíthassa szellemét ifjui lelke kincseiből, hogy beteljesedjék áldásos életében a zsoltárszónok emez igazsága. „Az igaz virágozik mint a pálmafa és megnő mint a Libanusnak cédrussa, az Ur házának plántái a mi Istenünknek pítvariban virágoznak, vénségekben is gyümölcsöznek kövérek és zöldellők lesznek, hogy hirdessék az Urat.“ (Zsolt XCII. 13—14) Isten adja, hogy úgy legyen.

A senior beszédének elhangzása után Dicsőffy József egyh. kerületi főjegyző olvasta fel a gyöngékedése miatt elvolmaradni kényszerült Kiss Áron püspök úr szép és megleghangu üdvözlő levelét majd a budapesti s a pápai testvér teológiai fakultások által, igazgatók által küldött üdvözlő levelet illetőleg táviratot.

Ezen beszédek elhangzása után Balogh Ferenc maga a jubiláns állott fel szólásra s mélységesen meghatott hangon, de most is az ő szent lelkesedésével buzogva a következő beszédet tartotta:

Pályám határán ez ünnepélyes órában a „Dicsőret“ sora jó emlékezetembe „Boldog kinek nem kell szánni, Elvesztett idejét banni.“ Nem veszett el nyomtalanul a sok szép idő, ennek titkát abban találok, hogy egy oly intézetnek szenteltem életemet, melyért az előttünk járt nemzedékek éltek és haltak... ez a mi szeretett főiskolánk!

Nem e város kebelében születtem, nem is itt tanultam első éveim alatt, hanem Nagyváradon, melynek első főiskolája 1660-ban pusztult el, utolsó kis iskolája a pártikula pedig 1852-ben, ennek végső tanítványaként a debreceni főiskolába olvadtam, mint bele olvadt hajdan a főiskola a mienkbe. Ennek jó hire által vonzatva, épen félszázad előtt (1854) ide jöttem az akadémiai tanfolyamra, s azóta itt folyt életem. Szülők és testvérek nélküli teljes árva nem tudtam volna itt új otthont találni, ha a szegények és árvák felnevelésére alapított igazi anyaiskola fel nem vett volna védő szárnyai alá. Akkor még könnyebb volt itt megkezdeni a tanulást: dijtalanul kaptam benlakást, azt a két forintnyi tandíjt, és a tápintézeti 3 frtnyi pótdíjt a szülő vá-

rosban összetett útravalóból megtudtam fizetni. Rendkívüli helyzetben épen a kezdet a legnehezebb. Ott kell segély. A nem sokára nyert házi magántanításból a többi hónapok pótdíját fedezhettem. Légy áldott te Főiskola, hogy a magára maradt szegény ifjunak megadtad a lehetőséget emberré képződni! Legősibb intézményed a főiskolai szénioritás által lehetővé tetted eljuthatásomat a nagy s főleg a református szellemű nemzetek központjaira, az ifjui álom valóra vált. Midőn a Szajna partján egy holdvilágos éjjelen (1863.) bámulatra keltett a Louvre négyszegletű palotája, akkor is, ott is a mi főiskolánk képe mozdított, mert ez a miénk, a mi jó népünk világosító háza. Ide kell hozni a külföld himes rétjeiről gyűjtött mézet, így lesz dicső rendeltetése a külföldi tanulmányozásnak!

A 12 évi bel- és külföldi tanulás és önképzés után megadatott az első legszebb jutalom, az ujonnan alapított 4. theologiai tanszékre hittanárnak választattam, éltem célja adva volt: élj ezen főiskolának! Boldognak érzem magamat, hogy ennek éltem. Boldognak, hogy nemcsak egyházi, hanem világi pályára készülő jeles ifjaknak is oszthattam a tudomány arany fonálán át rezgő hő sugárcsokát. Igyekeztem a rámbizott tudományt irodalmilag is művelni, főiskolánk jó hírnevét külföldön ismertté tenni, s ha még az Ur egy két évig testi, lelki erőmnek kedvez, bevégezem Collegiumunk történetét, ez marad utolsó hálaáldozatom.

Ft. Egyházkerület! Az iskola mellett a Kerületi gyűlések s vezérémbereinek hatása volt képzője lelki fogékonyságomnak. Láttam ez iskolát a régi szegényes alakjában az önkény uralom s a császári Nyílt Parancs riasztó korszakában, aggodás közepett kezdtük előkeresni Bod Péter „Kösziklán épült ház ostroma” művének avult kéziratát. Mint már idős deákra az első edző hatást tette az önkormányzatért szívesen küzdő e. kerületi gyűlések sorozata, melyeket látogattam, azok a mai I. sz. akadémiái tanteremben folytak — ezek emlékeztetere szerettem ott tartani leckeórámát — először még ott ült a külön széken a királyi biztos; feledhetetlenül beiródott lelkembe egyik felszólaló lelkész kezdő szava: „Qui patet pot, potest dominari” melyel indokolta az autonomia jogát. Szemléleti tanításokként szolgáltak nekem az élő példák, szavak, tettek, előiskola volt a jövőre. Idő multával én is tagja lettem a közgyűlésnek, a mi tölem telt, ott is szolgáltam. Az elvek viharzó ellentétében néha tévedhettem . . . de mindig a szív teljességéből szólt ajkam, anyagi érdek és önzés nem vezetett.

Hogy az Egyházkerület is kegyesen nyújtja fényes elismerését szolgálatomért, ez mélyen meghat, mivel történelmünk terén majdnem páratlan. Legyen továbbra is e nagy Egyházkerület nagy dolgok művelője, az evangyéliumi világosság és nemzeti nevelés ledönthetetlen vára!

Kedves egykori tanítványaim! most már tisztos állásokat foglaló munkatársak! Miképen támadt kebleikben az áldozatokkal járó eme tündöklő rámemlékezés? előttem még nem világos; az bizonyos, hogy ily esemény bekövetkezésének még csak gondolata sem villant meg agyamban, hire hallásakor feltartóztatni nem tudtam. Annyi bizonyos, hogy a nemes tanuló ifjuság (őseink irálya szerint „florentissima juventatis corona”) mindig szeretetem tárgya volt, s azért, hogy ragaszkodása kitüntető megnyilatkozása külső klenodiummal is engem megajándékozott, nem tudok köszönő szavakat találni, csak a nagy egyházi atya Augusztinus szava jut eszembe, mely a hálás tanítványokra illő dicséret „kemény

szív volna az, mely megtagadná a szeretetet viszonzni.” Meghajlok mély tisztelettel az egykori tanítványok akaratára előtt, csillámló bizonyítéka az a viszont szeretetnek. A szellemi világról is áll az, hogy a parányok missiója: a láthatlanból láthatóvá tömörülés; az alig látható pára ezüst harmattá testesül, üdítvén a gyenge fűszálat. A nagy Isten égi ajándéka, hogy nekem engedte 40 évig teljesíthetni kötelességemet, és hogy én is, igazi és nagyrabecsült kartársaimmal karöltve, egyik tényező lehettem, miszerint hazánk és egyházunk méltóságáért küzdő derék seregét 40 korosztálylyal gazdagította főiskolánk.

Nagy része van a sikerben a kedves tanítványok figyelmének és kitartásának, az fokozta munkaerőmet, kedvem. Magasztos örömmel töltött el szemlélni az évek haladásával miként álltak elő a korosztályokból edzett bajnokok a közélet és hivatal mezején az elhanyagolt elődök nyomába! Ez a haladás útja! Lámpa és olaj el nem fogyhat, ujaknak kell gyűlni helyébe. Így rendelte az Ur.

Mint üdítő tavaszi lég a gyengülő szervezetre: oly oly elevenítő hatásu rám nt. esperes ur szózata, a ki 40 év előtt az első tanítványok egyike volt, akkor 21 éves ifju theologus 38 első éves társaival. Eltűnt az arany ifjukor azóta, most csak visszaidézhetők lélekben, de nem tűnt el a szeretet nagy erénye, e tan hallgatójává tett most engemet, s e vigasztalás a lélek üdítője. A tanítványi hála a végső sugár, mely engem elkísér a végső nyugopontig, s aztán ezen hűséget a történelem fogja fényképpé hallhatatlanítani a késő nemzedék előtt.

A volt tanítványok koszorujában tevékenyen részt vesznek az én kedves kartársaim, kik közé számítom a mostani fűjegző urat, a ki szinte hűséges kartársam volt, tudjátok becsülesem, tisztelem és szeretetem mily nagy irántatok, mint hű támogatóim, barátaim jóakaróim fogadjátok hálámat. A sok oldalu üdvözlő kartárs, a ki legrégebb hallgatóim egyike, 1870-ben volt első éves theologus, ő jól tudja, hogy külföldi léte alatt mily sűrű levelezés szálai fűztek össze; ilyet folytattam én 40 év alatt sok hozzám fűződő jeles ifjakkal, őrzöm leveleiket, ezek is a szeretet jelei, emlékei . . . ezekből idő multán elővarázsolható lesz a haladó ifjak lelki világa, ama 4 évtizedről.

Nemes tanuló ifjuság, mostani hallgatóim és sénior ur: A mostani együttérzésben a jelen a multnak képviselőjével érintkezik. Mindig megifjodom egy-egy órára, valahányszor a tanteremben együtt szemléljük a történet rajzait: a vér és igazság el nem fogyható tanuinak tetteit, a kegyetlenség éjszakájának eltűnése után az igazság felderülését a világ és hazánk területén; ismétlődik az egyiptomi sötétség, a pusztán vándorlás, a veres tenger . . . de következik utána a szabadulás, az új élet megdicsőülése. Részt vettem én is mint tanuló az ifjuság minden nemes mozgalmában, mint tanár élen álltam a hittanszaki önképző körnek 18 évig, ugyanannyi ideig az énekkarnak. Ez énekkar megszólalása szívemig hatott, bűbajos zengzete visszavarázsolja a múlt édességét . . . ne némuljanak e harangok, se az ifjuság szívének szent lángjai el ne aludjanak! Fogadják mindnyájan ifju barátaim köszönetemet, képezzék magukat erősekké, hogy a multat felváltó jövő is erős legyen!

Babérlombok.

— Üdvözlő levelek és táviratok Balogh Ferenchez. —

Nagytiszteletű Professor és Egyházkerületi Tanácsbíró ur! Szeretve tisztelt, kedves uram-öcsém!

Jelen voltam 40 esztendővel ezelőtt, mikor tanárrá választottuk, figyelemmel kísértem 40 éves tanári, 23 éves egyházkerületi tanácsbírói működését, és látva, tapasztalva törhetlen szorgalmát, lángoló lelkesedését, erős hitét: szeretet és tisztelet támadt szívemben, minden irányu tevékenységét illetőleg.

Most 40 éves jubileumán, gyengelkedésem miatt testileg nem vehetek részt, de jelen vagyok szívemmel, jelen vagyok lelkemmel régi és mostani tanítványai ünneplői sorában, s részt követelek magamnak, mint tisztársa, mint jó barátja, mint szerető bátyja, hogy ez ünnepélyen kérjem a jó Istent, hogy Nagytiszteletűségedet az Isten főiskoláknak, egyházkerületünknek, egyetemes magyar református egyházunknak dicsekedésére testi és lelki erőben még soká tartsa meg.

Debrecen 1906 május hó 15.

Kiss Áron
tiszántúli püspök.

* * *

A reformált egyház és iskola ügyének hü szolgálatában 40 év alatt szerzett elévülhetetlen érdemeid önként megnyilatkozó méltánylása ünnepén fogadd őszinte üdvözlétemet és jó kívánataimat.

Komárom.

Antal Gábor
pöspök.

* * *

Je vous envoie mes plus chaleureuses felicitations pour la celebration de votre si longue carriere glorieuse de professeur et ecrivain.

Paris.

M. Vellentszey.

* * *

Nagytiszteletű Igazgató ur!

Ünnepelül holnap a debreceni főiskola theologiai akadémiája. Ünnepelni fogja negyven éves tanársága alkalmából nagynevű tanárát: Balogh Ferencet. A jubiláns, nagy tudományával, nemes és tiszteletreméltó egyéniségével legelső sorban a debreceni főiskoláé; de tágasabb értelemben édes mindnyájunké, mert ő nemcsak a debreceni főiskolának, hanem a magyar kálvinizmusnak nagy alakja.

Midőn azért a testvérintézet szeretettel, ragaszkodással, igaz megbecsüléssel ünnepeli nagy nevű tanárát, mi, a budapesti theol. akadémia tanárai sem maradhatunk el, hogy ez ünnepelésben, igaz testvéri érzésekkel részt ne vegyünk.

Tisztelettel és bizalommal kérem azért Nagytiszteletűdet, hogy a holnapi ünnepélyen tanári karunk legszívélyesebb üdvözlését, mind a jubiláns, mind az akadémia előjárósága előtt tolmácsolni méltóztassék.

Szívünk igaz szeretetével kívánjuk, hogy Balogh Ferencet a kegyelemnek Istene tartsa meg még hosszú ideig lelki és testi erőinek teljességében, hogy szolgál-

hasson a debreceni theologianak és szeretett anyaszentegyházunknak.

Testvéri szeretettel a tanári kar nevében:
Budapest, 1906. máj. 14.

Hamar István
igazgató.

* * *

Lelkemnek egész teljességével üdvözöllek méltó ünnepeltetésed órájában. Áldott munkásságodnak eszközeit tartsa meg kezekben, terjessze annak határait messze az örök kegyelem.

K.-szt.-miklós.

Baksay Sándor
püspök.

* * *

Pápai theologiai akadémiánk és az egész főiskola tanári kara nevében szeretettel felkérem nagytiszteletűségedet, hogy theologiai tudományosságunk büszkeségének Balogh Ferenc urnak mai jubileuma alkalmával legmélyebb tiszteletünket és legjobb kívánatainkat tolmácsolni sziveskedjék. Isten éltesse Balogh Ferencet a testvér debreceni főiskola és egyházi tudományosságunk dicsőségére ad multos annos.

Pápa.

Thury Etele
theol. igazgató.

* * *

Fogadja e szép naphoz szívemből folyó legmelegebb gratulációm.

Budapest.

Ferenczy Zoltán.

* * *

Szeretve tisztelt volt tanárjának jubileumán őszinte örömmel gratulál

Bpest.

Némethi Károly.

* * *

Nagytiszteletű Balogh Ferencz ev. ref. theologiai tanár urnak, a Csokonai-kör választmányi tagjának, Helyben.

A Csokonai-kör nevében örvendező késséggel üdvözöljük mi is Nagytiszteletű urat azon alkalomból, midőn volt és jelenlegi növendékei a legszebb emberi érzések egyikétől, a tanítványi hálától indítva Nagytiszteletű urnak 40 éves tanári működését ünneplik.

Az ünneplők sorában helyet kér magának a Csokonai-kör is, nemcsak azért, mert egyik legrégebb és legérdemesebb választmányi tagja iránt kívánja őszinte tiszteletét kifejezni, hanem mert a Csokonai-kör mint irodalmi testület leginkább át van hatva azon tudattól hogy Tanár ur nemes tanítói és nevelői hivatását az élő szó erején kívül a toll hatalmával is teljesítette, hogy tanár ur gazdag ismeretéből, fenkölt eszméiből bőven juttatott a hallgatók százain kívül az olvasók ezreinek is. Sokoldalú irodalmi munkásságából a Csokonai-kör különösen nagyrabecsüli azt a fáradságot melyet, Nagytiszteletű ur a régi magyar vallásos írók

ismertetésére s méltatásra fordított, valamint azt a buzgó törekvést, amelylyel Nagytiszteletű ur a magyar szellemi élet és a nyugati műveltség között, főként a debreceni kollégium, mint a hazai református egyház világitó tornya és a külföldi protestáns főiskolák között fentartotta a századok óta ápolt rendkívül becses köteleket.

Hosszu tanári pályáján elért fényes sikerei s lan- kadatlan irodalmi munkásságának nagy érdemei előtt meghajolva, ismételten üdvözljük Nagytiszteletű urat és szívből kívánva, hogy a nemesen egyszerű vallásos életfelfogás fejlesztésében, egyúttal a magyar egyházi irodalom tudós művelésében még számos éven át buzgólkodhassék, maradunk

Nagytiszteletű ur, a Csokonai-kör választmányi tagja iránti hazafias tisztelettel

Debrecen, 1906. máj. 12.

id. Komlósi Arthur,
a Csokonai-kör h. elnöke.

Kardos Albert
a Csokonai-kör titkára.

* * *

Taviratok és levelek érkeztek még: Harsányi István ref. lelkész Turkeve, Eröss Antal Vésztő, Ferenczi Zoltán egyetemi könyvtárigazgató Budapest, Benkő Viktor s. lelkész Makó, Márk Ferencz ref. lelkész Okány, Boros László S.-Ujhely, Dr. Timár Zsigmond Halmi, Homolya főhadnagy Szeged, Halász Dezső Pécel, Balog Imre Budapest, Kiss Kálmán N.-Körös, Thaly Kálmán Budapest, Szeremley Sámuel (latinul) Abázia, Fekete Gyula N.-Kikinda, F. Varga Lajos N.-Rábé, Ifj. Rudolf Camillo Tápió-Szecső, Kovács Imre Losonc, Csapó Péter Ócsöd, Tóth Ferenc nyug. tanár Helyben, Szalay József ref. lelkész N.-Beckerek, Dr. Moody András Budapest, Zolnai Kálmán Szentés, Lenc Géza ref. lelkész Mezőtúr, Révész Kálmán esperes Kassa, Kun Béla ev. ref. lelkész Gyula, Tóth Ferencz nyug. tanár Debrecen. (Szép nemes irat) és a rokonok közeli távoli ismerősök levelei. Ezek között nem volt egyszem, mely őszinte örömet ne idézett volna s ezek mellett volt egy-kettő, melyek elmaradása egyedül csak a véletlen műve.

A debreceni biblia költségei.

— Adalékok Komáromi Cs. György bibliája történetéhez. —

(Folytatás és vége.)

Ez a sűrű jöves-menés imé több mint hatezer forintba növelte a város terheit, egyébként is súlyos elemi csapásoktól, szárazságtól, terméketlenségtől, tűzvészektől látogatott esztendőkhöz s egy időben azzal, hogy a debreceni kálvinista polgárság vallásos buzgó- sága új hajlékot emelt Isten dicsőségére, a mostani kistemplomot. A fentebb kimutatott 6130 magyar frt. 22 dénár kiadáshoz ha hozzáadjuk a Danczkában és Varsóban félszáz esztendőnei tovább hevert s részben tönkre ment bibliai példányoknak 1789-ben történt ha- zaszállításának költségeit, 964 rhénes f. 37 krt. vagyis 1157 magyar forintot és 39 dénárt, a bibliák kiszabadításának költségei 7287 frt. 60 dénárba emelkednek. De még így sines teljesen felderítve, mibe került Debrecennek az az istenes szándék, hogy a szent biblia néhány ezer pél- dányával ajándékozza meg magyar nyelvű szegény

hitsorsosait. Ugyanis ama kor szokása szerint, amelyben a közfelfogás semmi megvetenőt nem talált, valamint minden nehéz ügyök iránt ajándékokkal kedveskedve igyekeztek eleink jó indulatra hangolni a befolyásos tényezőket, úgy hasonló módon jártak el a fogságba vetett szent könyvek kimentésénél is. Előkelő heyekre küldött követőiket sohasem eresztették utnak üres kéz- zel. E kiadások természete hozta magával, hogy a szám- adások csak a legritkább esetben vallják be a megaján- dékozott egyének nevét. Rendesen ennyit említenek, gyakran kelet nélkül: „egy pátronus urunknak discretio- ban bíró uram commissiójára . . . frt vagy . . . db. arany.“

Epen azért határozottan nem állithatjuk, de igen valószínűnek tartjuk, hogy például az alább felsor- rolt discretiok, eltekintve több kisebb-nagyobb értékű, ismeretlen rendeltetésű ajándéktól, részben vagy egész- ben a bibliák kiszabadulását is hivatva voltak elősegi- teni.

1720 ápr. 13 Melt. Cardinalis gr. Csáky Imre ur számára ¹ discretioban adott 14 tehének és Ugymin egy bika ára magy. fr. dr. 395.74
1720 jun. 19 Ugyanezen tehének elhajtá- sára 12.24

1720 dec. 31 T. bíró uramnak Bécsben küldött essentiójáért, 14 általag asszu szőlőborokért stb. ² 1164.—

1721 jun. 21. Eöttel uramnak ³ discretioban adott 100 körmöci arany 510.—

1721 szept. 10. Mlgos nyitrai püspök urnak Egerben discretioban adott 2 általag bor 108.—

1723. máj. 18. Bécsben, Pozsonyban dis- cretioban vitt 10 általag borok ára ⁴ 720.—

Összesen 2909.98

Egybe foglalva már most e három rendbeli summákat, úgy találjuk hogy

a városi pénztár fizetett a Ross cégnek 21390.04

” ” ” a Correctoroknak 1152.—

” ” ” a követségekre 613.21

” ” ” ajándékokra 2909.98

” ” ” Összesen 31582.23

az egyházi pénztár fizetett szállításért és Sein- hubelnek 1157.39

Vég összeg magyar forintban : 32729.62

Harminkét ezer forint ma is sok pénz. A XVIII. század első felében még több volt. De városunk refor- mátus közönségének a könyvek könyvéért hozott párat- lan áldozata még nagyobbnak tűnik fél, ha meggondol- juk, hogy Debrecen városának közjövédelmei 1717—1725 között évente átlag 26—27 ezer magyar forintra men- tek és még a királyi és hadi adókkal együtt is alig emelkedtek felül évenként ötvenezer frton. Ugy hogy a város 1716-tól 1726-ig a bibliákra többet költött an- nál, mint amennyi jövédelme volt — adók nélkül egy esztendő alatt.

A bibliák költségeiből egyes hivek adakozása sem- mit nem fedezett, legalább ennek nyomát nem találtuk. A Komáromi család sem járult hozzá a költségekhez. Egyedül Báthori Szabó András uramtól, egy gazdag

¹ Csáki kalocsai érsek körül is forgolódtak, mint fentebb lát- tuk, a debreceniek a bibliák érdekében.

² Baranyi Mihály és Miskolci ez év nyarán állottak Bécsben a császár előtt. Ekkor vihették magokkal e 14 általag asszubort, melynek árát csak az év végén kapta meg Komáromi György fő- bíró.

³ „Eöttel valamely bécsi közbenjáró Baranyi 1721. évbeli utja alkalmával.

⁴ Ez esztendőre a bibliáért ismét Bécsben és Prágában jár- tak követőiket.

debreceni polgárról tudjuk, hogy a bibliák nyomtatására ötszáz forintot adott. Hogy az előjáróság a hivek önkéntes áldozatkészségét nem vette igénybe: az akkori körülmények kényszerítették erre. A biblia nyomtatásával össze esik az új templom építése s a debreceni gyülekezetnek e két nagy munkájával pedig a r. kath. egyház restaurálása Debrecenben. A clerus az 1715 évi országgyűlésen szabad királyi városok közé beiktatott Debrecenre mindenképen reá erőszakolni törekedett a patronátusi kötelezettségeket, ami félig-meddig sikerült is. Debrecen kénytelen volt templom és zárda helyet jelölni ki és adni a katolikusoknak, noha ezek akkor még nem is laktak a városban. Ily körülmények között a bölcs és előrelátó tanács okosabbnak vélte, ha az új templom építéséből keletkező terheket a hivek vállaira tolja át s önkéntes szeretet adományokból gyűjti össze az erre megkívántató pénzt; aminthogy a végrendeleti hagyományok és adományok körülbelül elegendők is voltak az építésre.¹ A biblia kinyomatásának költségeit pedig kevés kivétellel egészen a közpénztár viselte.

Megérdemlik ama buzgó, derék előjárók is, akik 1715-ben a Campeggius Vitringával kötött szerződést rectificáltak és ez által közelebb vitték a beteljesedéshez apáik forró óhaját, hogy a hála koszoruját fonjuk nevék köré és áldjuk emlékezetüket. Ők a debreceni biblia történetével tették fényesebbé ez ősváros kálvinista városévkönyveit. Debrecen előjárósága 1715-ben a következőkből állott.

Főbíró: Komáromi Cs. György, népszónok: Diószegi Sámuel.

Senatorok: Pósalaki János, Veresmarthi János, Tikos János, Váci János, Lévai István, Comáromi István, Csatári János, Baranyi Mihály, Dányádi János, Vasas Tamás, Domján István, Maróthi György, Domonkos Miklós, Tóth István.

A választott hites közönség tagjai: Diószegi Sámuel, Erdődi Ferencz, Ajtai András, Seres István, Kátóna János, Károlyi István, Szücs János, Tóth István, Szoboszlai Sz. György, Bartha István.

Bika Sámuel, Ambrus Mihály, Ugocsa Mihály, Szilágyi János, Kerékgyártó János, Polgári György, Fodor Péter, Gönci György, Királysági János.

Sárori István, Mészáros Mihály, Csengeri Pál, Kállai Mihály, Balla János, Vas János, Csanádi István, Pércsi Mihály.

Harsányi Ferenc, Szentpéteri István, Komáromi István, Villás Pál, Balogh János, Mártha Ferencz, K. Szabó István, Harangi Demeter, Balyik András.

Kis Gáspár, Barak István, Nagyházi János, Szoboszlai János, Cs. Kovács István, Kalocsa Sámuel, Besenyei István, Eszenyi István, és Boros János.

Notáriusok: Lévai István egyttal senátor is és Kecskeméti András.

Komáromi Cs. György bibliája drámai fordulatokban gazdag történetének utolsó felvonása tudvalevőleg 1786—1789 között játszódott le, amikor ulissesi bujdosás után a megmaradt példányok valahára haza érkezhettek. Érthetetlen volna előttünk *Steinhubel* uramnak nevezetes és érdemes szereplése, ha tiszteletes Benedek Mi-

¹ A már említett Báthori Szabó András 6000 frotot hagyott: Komáromi Cs. György főbíró száz körmői aranyat, Diószegi Sámuel másik főbíránk ötven eseber bort adott ugyan e célra. Ezenkívül százakra megy a pium legatumot tévők és offeralók száma.

hály prédikátor konzisztóriumai jegyző ur, a későbbi superintendens leírása után befejezésül el nem beszéljük, mi módon juthatott a debreceni egyház a Danckában és Varsóban megrekedt néhány száz bibliájához.

Benedek az előzmények rövid, itt-ott téves elmondása után a következőket hagyta emlékezetben:

A bibliák Varsóban heverének mindaddig, míg nem eperjesi kalmár *Steinhubel* Sámuel uram Danckából *Kuyper* Antal uramtól, mint néhai Hoss Károly uram örökösétől kinél a bibliák letették volt, levelét vevén bennünket megkérdezt, ha akarnánk-e szolgálatjával élni a bibliák ideszállításában? *Steinhubel* uram levele 1786 ápr. 1. érkezett s azonnal megkértük, hogy vállalná magára a szállítást, tudósítván; hogy Varsóban *Consiliarius Bastian* uramnál is 149 biblia tevődött volna le; szükség lenne tehát ezekről is bizonyost tudni. *Steinhubel* nem sok idő múlva válaszolá, hogy Danckában *Kuyper* uram a bibliák gondviseléséért és azokra tett költségeinek pótlásáért 55 hollandia aranyokat kíván; *Bastian* ur pedig Varsóban csak 19 Rfr. és 49 krt; minthogy bátorság okáért a nála letett bibliák a felséges prussiai király követjénél állottak. Mind a kettő az t is kívánják, hogy hiteles leveleinket előre hozzájuk küldjük el a bibliák vétele felől.

El is küldöttük mind a pénzt, mind a leveleket szept. 26. 1786. A könyvek utnak is indítottak; de a viznek befagyása miatt nem messze jöhettek, hanem valamely faluban egy háznál is, másnál is a hajóból kirakattak. Majd 1787 dec. 12-én Podgorce nevű városban, közel Cracoviához a harmincados által mindaddig meg tartóztattak, míg folyó 1789 jan. 29-én elbocsátások iránt a lemergi fő harmincadtól különös engedelem nem érkezett. De más nagy akadály is adta elő magát. Ugyanis azon kalmár, aki által Cracoviából utnak indítottak, banquerottá lett és kölcsönözői azt gondolván, hogy bibliáinkat nemcsak utasította, hanem azok valósággal övéi volnának: Podgorceba mentek és azokat elakarták foglalni. Mindaddig jussokat tartottak hozzá, valameddig *Steinhubel* uram személy szerint költséges és fáradságos utat tévén, nem ment és nem esküdött meg, hogy a bibliák valósággal a debreceni ekklesia javai volnának.

Ekképpen Podgorceből kiszabadítottván és a későbbi harmincadon is által jöven, Eperjesre, onnan pedig aug. 9. napján valahára ide érkeztek és a konzisztórialis ház alatt lévő szobában, minek utánna az itt lévő harmincados által is meg nézettek, lerakattak.

Aug. 15-én a lada predikátor Benedek Mihály, vice kurátor N. Dékány Benedek, Kaszap Ferenc és Kis-Ari András kántorok jelenlétekben felbontatván, találtattak benne, francia kötésben semmi vagy kevés hibával 160 pergamentkötésben hasonló képen vagy kevésse hibásakat 135 papiros kötésben hasonló minőségűeket 610 példányt. Ugyan papiros, francia és pergamen kötésben még Danckában az árvíz miatt megázott, megpenészedett, összeragadott, megszakadozott és hasznavehetetlenné vált 164

Összesen 1069 példány.

Igy adja elő Benedek Mihály a fatum-üldözte bibliák bujdosásának utolsó útját. Széll Farkas és Földváry László¹ egyezően írják, hogy 1719-ben utnak indított, 2915 példányból álló ...mányon kívül hátra maradt francia kötésben 820, fehér pergamentben 265. s az utólagosan rendelt 200 példány.

¹ Magy. Könyv. Szemle 1890: 137 és Prot. szemle 1891: 515 l

Az 1789 évi szállitmánnyal láttuk, csak 1069 db. biblia érkezett; tehát nonsokkval evesebb mint 820+265.

Az utólagosan rendelt 200 példány pedig vagy nem készült el, vagy megsemmisült a hatvan évig tartott bujdosásban.

Dr. Illésnek¹ azon állítását, hogy az egyes könyvtárak és magánosok birtokában lévő Komáromi Csipkét-féle bibliák azokból valók, amelyeket a debreceniek titkon eltulajdonítottak s amelyeknek száma alig lehet több 112-nél, — megcáfolja a debreceni egyháztanácsnak 1789 évi határozatát. Ugyanis a konzisztórium elrendelte az épségben lévő kilencszáznégyszáz példány áruba bocsátását.

Még pedig gondolóra vévén a költségeket, a pergamén és francia kötésük árát 6, a papirosban lévőket 5 Rh. frtban szabta meg, a bibliák eladását pedig kántorokra bízta, kikötvén, könyvkötőknek, könyvkereskedőknek ne adjanak, hogy ezek a bibliákat meg ne drágíthassák. De ha valamely egyházkerület több példányt kívánna venni, adni kell mind háromféle kötésükből²

Imé annyi veszély, annyi ellenséges nehézség után is, több száz példányban juthattak a debreceni bibliák a közönség kezébe. Aligha valaha tudjuk kimutatni mennyi költ el az eladással megbízott kántoroknál, miután a debreceni egyház 1789—1792 évi töképzési számadásai, amelyekhez tartoznának az eladott bibliákból befolyt pénzek is, nincsenek meg az egyházi levéltárban.

Az sincs kizárva, hogy a debreceniek az első szállitmányból hiányzó 31 példánynál többet is becsempésztek a harmincadok hire tudta nélkül. Mivel hogy Benedek Mihály uram azt is írja, hogy a bibliáknak némely része egyszer-mászor (még az egri autódafé előtt) behoztatott és eladatott.

Noha Benedek uram is tévedhetett.

Zoltai Lajos

TANUGY.

A vallástanítás didaktikai és paedagógiai elvei.

A „Debreceni Prot. Lap” egyik közelebbi számában S. Szabó József felnyitja a sorompót a középisk. vallástanítás gyönyörű elveinek megállapítására a szaktanítók előtt, annyival inkább, mert az orsz. ref. tanár egyesület a középisk. énektanítás módszeres megállapítása után, programra fogja tűzni ezt is. Ez kétségtelenül nagyon helyes is, mert különösen napjainkban szeltére haljuk hangoztatni, hogy a tanítónak ugy a közép mint az alsó fokon *vallás-erköles*i alapon kell mozogni, hogy minden népnek jelen bolbogulását s jövődjét az biztosíthatja, ha gondolkodásának, érzületének *vallás-erköles*i tartalma van. Ébredjünk fel tehát mi is, s igyekezzünk az elmulasztottakat helyrehozni, középisk. vallástanításunk módszerét megállapítani a bizonytalan tévelygések helyett biztos irányt jelölni ki e tárgy tanításában is. Én már régebben foglalkoztam ezen kérdésekkel székfoglaló értekezésnek tárgyát éppen ez képezi, de minthogy — gon-

dolom — erről csak igen kevesen szereznek tudomást, értesítőnk keretében látván napvilágot — most alkalom kínálkozván, előadnom a nagyobb nyilvánosság előtt azokat a vallástanítási elveket, melyeket akkor hangoztatván s amelyek a dolog érdemére szorosabban vonatkoznak székfoglaló értekezésemben.

A középiskolai vallástanítás nagy fontossága ma már minden művelt, egyházat, annak felvirágzását s jövődjét boldogságát szíven viselő ember előtt kétségtelen. Egyházunk alkotmány-szervezete szerint annak kormányzásában, közigazgatásában törvényhozásában, egyházi és világi férfiak egyaránt részt vesznek, minélfogva a magasabb tudományos vallástanítással míg egyfelől az egyesek lelki tudományát mozdítjuk elő, másfelől a köznek teszünk szolgálatot, oly férfiakat nevelvén, kik ugy tudományos készütségükkel, mint erős vallásos meggyőződésükkel és hitéletükkel fogva egyaránt képesek az egyház fejlődésének és haladásának ügyét szolgálni. Azt az anyagot pedig, amelyet eme célra és ilyen intencióval nevelhettünk, hol találjuk meg másutt, ha nem a középiskolai tanuló ifjakban? Meg kell tehát ragadnunk az alkalmat, s a rendelkezésünk alatt álló minden eszközt, utat és módot fel kell használnunk, hogy a tanuló ifjakra mentől nagyobb mértékben, s mentől mélyebben hassunk, hogy azok az impressiók, melyeket a vallásórán kaptak, egész életükön keresztül kísérik őket, az intések, figyelmeztetések folyton fülükbe hangozzanak. Az igazi benső a szívnek mélyéből s a lélek szükségéből fakadó vallásosságnak nemes gyümölcsöket termő fája, folyton erősödjen, terebélyesedjen annyira, hogy azt később semmiféle zivatar, avagy a küzdelmes létnek bármilyen megpróbáltatása ki ne téphesse, el ne pusztíthassa. Szóval hogy olyan generációt bocsássunk ki mindig tanító s nevelő szárnyaink alól mely, ha később nem is állandó egyházunk hajójának kormányrudjánál, magán vagy családi életében magával vitte légyen a vallás boldogító igazságait, hogy világossága fénylőjen az emberek előtt, s példája jótékonyan hasson az egyszerűekre, a tudatlanokra is.

Rendkívül fontos tehát a középisk. vallástanítás akár az egyének lelki boldogságát akár az egyház jövődjét érdekeit tartjuk szemünk előtt. Sőt a ketőt el sem választhatjuk egymástól, mert akinek hitét szilárd alapokra fektettük, az elengedhetetlen kötelességének fogja tartani hogy szellemi és anyagi tehetségével egyaránt előmozdítsa egyházának szent ügyeit bármily sorsban, bármily körülmények között éljen is, s viszont aki egyházában vezérszerepre, aktív munkára vállalkozik, az annak a jele, hogy szívében, lelkében az elhíntett nemes magvak termékeny talajra találtak. A középiskolai vallástanítás nagy horderejének felfogása s meggondolása indította egyházi adminisztrációnk felső forumát ama lépésre, mely törvényileg mondja ki reform. főgymnasiumaikban a vallástanítási tanszékek rendszerezését egyszersmind az alkalmazandó tanárookra követelményül elsőrendű minősítést kötvén ki, azoknak a többi tanárokkal való egyenjogúságát is megállapította. — Célja pedig ezen intézkedéseknek nem más, mint hogy a vallástanítás a középiskolákban szakképzett s a szent s magasabb ügy tudatában levő tanárok kezébe kerüljön, akik életcéljukul különben is Isten igéjének hirdetését tűzték ki, hogy a tanítás így a VIII. osztályban és VIII. osztályon keresztül egységes és egyöntetű legyen, s végül, hogy a tanár hivatali állásánál fogva is már ambicionáltassék feladatának mentől tökéletesebb betöltésére. Hogy a tanuló ifju a különböző osztályokban ne csak tanítassék, ne csak oktattassék a vallás-

¹ Magy. K. szemle 1889: 145.

² Debr. ref. ekk. jkv. 1789 aug. 30.

tudomány különböző ágaiban, hanem egyuttal hallja is a vallás erkölcsi igazságoknak az ő felfogásához és értelmi fejlettségéhez mért predikáltatását annak ajkairól, aki az iskolában mint tanára, a szószékről pedig, mint lelképásztora szól ő hozzá. Hogy a tanuló ifju vallás erkölcsi vezetése így a középisk. pályának kezdetétől annak végéig egy kézben legyen, mely kéz aztán így sikeresen eredményesen pótolhatja az esetleges hiányokat, ültethet ott hol munkáját eredménytelennek látja s fejleszthet ott hol sikert vesz észre, lelkiismeretes munkája után. Ha egyéb tárgyak körében a siker s cél érdekében elengedhetetlen az egységes vezetés, hogy a tanár osztályával haladjon tovább és tovább, — mennyivel inkább itt, hol a tanulóknak nemesak értelmi fejlődését, gyarapodását kell figyelemmel kísérnie, hanem egyuttal lelki állapotának, érzelmi világa különböző alakulásának minden fázisát is, hogy résen lehessen mindig s az esetleges rossz, helytelen irányba való letérésnek utját vágassa idejekorán.

Szép s felette magasztos tehát az a hivatás, mely így a középiskolai vallástanárnak feladatul jutott. Képezni a reá bizott ifjaknak értelmi tehetségét, gyarapítani vallásos ösmereteit, nemcsak, hanem egyuttal szívének lelkének vágyait törekvéseit nemes irányba vezetni, egész érzelmvilágát a vallás fenséges elveivel, evangyeliomi erejével, Krisztus példájának szüntelen s folytonos előtérbe állításával át meg áthatni, átalakítani, — mind oly nagyszerű feladat, mely, amelynek, ideális, ép annyira felette nehéz is, de amelyeknek, ha sikerült bizonyos mértékben megfelelnie, ez a tudat a legszebb jutalom neki a kifejtett nehéz fáradságokért. Hiszen a tanár, aki belép az I. osztályba, olyan mint a kertész, ki éppen most vette által e kertnek gondozását, melyben sok csirájában levő plánta van ültetve a fejlődés különböző stádiumában. Egyiknél az összeható körülmények, melyeknek hatása alatt kikelt s eddig gyarapodott kedvezőek s olyanok, hogy a fejlődés további sikerét magokban hordják, biztosítják. — A másiknál már kevésbé észlelhető ugyanaz a jelenség. Mig a harmadiknál felette sajnálatos az észlelt tapasztalat. Ilyen körülmények s ilyen impressiók alatt fog feladatának megoldásához, hogy a jó plánta tovább is jó s egyenes növekedést vegyen. Gyomlál öntöz, nyeseget, oltásokat eszközöl s így iparkodik a reá bizott cél megvalósítása felé hogy ha majd eljön a gazda, a kertnek ura így szóljon ő hozzá, jól vagyon jó és hiv szolgám. Így a tanár. A reá bizott ifju lelkeket, mint gyöngy, hajlékony csemeteket, Isten igéjének, az evang. Krisztusi tudománynak éltető vizével locsolgatja, hajlítgatja, egyenlítő, hogy mindegyik az Ég felé nőjön s törekedjék s az igazi boldogító vallás tudománnyal beoltatván, mind meg annyi a hit s erkölcsi életének nemes gyümölcsöket termő fájává izmosodjék. S valamint az iparkodó kertésznek legszebb öröme, ha látja a fákon mosolygó piros gyümölcsöket, melyek Isten segítségével melett az ő kezének munkái, úgy a tanár legfőbb büszkesége az leszen, ha látja a jó felfogású életnézeteket hitéletüket jó tettekkel ékezkedő, munkás szeretetű megnyilatkozásait.

(Folyt. köv.)

Bede László
főgyimn. tanár.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületünk tavaszi közgyűlése.

Évek hosszú sora óta első eset, hogy agg püspökünk nem vehetett személyesen részt a gyűlés megnyitásában. E miatt Dávidházy János hivatalára nézve legidősebb esperes foglalta el az egyik elnöki széket és ő tartotta a megnyitó imádságot, melynek buzgó hangja után a szokásos formások történtek meg a megalakulás körül. Gróf Degenfeld főgondnok s világi elnök megnyitó beszédet tartott, melyben találó vonásokkal rajzolta az egyházi élet fontosabb jelenségein kívül a politikai élet terén bekövetkezett örvendetes változást is. Több jeles férfiú maradt el a közgyűlés első napjáról, gróf Tisza István, dr. Thaly Kálmán, Domahidy Elemér legalább még az első napon nem voltak jelen. Tudomás vételekkel vette kezdetét a munka. Fényes Endrének az érmelléki egyházmegyében gondnokká történt választásáról, Helmecy József helyettesi minőségben való kiküldetéséről, Madarász Imrének zsinati pótképviselővé történt választásáról egymásután örömmel értesült a közgyűlés. A szavazatszedő küldöttségbe Szikszay Zoltán esperes elnöklete alatt Fráter Barnabás egyh. megyei gondnok, Szabó Lajos, Szele György és Sinka Sándor képviselők választottak meg.

Az egyházkerületi időszaki tanács a következő tagokból alakított újra, u. m. rendes tagok Dávidházy János, esperes, Kiss Albert, K. Tóth Kálmán, Simonffy Imre, Ujfalussy Béla tanácsbírák; póttagok: Domahidy Elemér, Fráter Barnabás, Géresi Kálmán, Görömbey Péter és Sulyok István.

A Baldácsi alapítványi felügyelő bizottság rendes tagjai Kiss Áron, gr. Degenfeld József, póttagok Dicsőfi József és György Endre lettek.

Terjedelmes kimerítő jelentés került a közgyűlés asztalára az egyházkerületi pénzügyi bizottságtól. Ebből köszönettel értesült a közgyűlés gr. Degenfeld József főgondnoknak folyvást megújuló áldozatkészségéről, melynélfogva több rendbeli szép adományával több mint 2000 koronával gyarapította az egyházkerületi egyetemi tanszék alapját. Ugyancsak a pénzügyi bizottság javaslatához képest Balogh Ferenc főiskolai levéltárnoknak a kollégium történeti adattára kiadásának költségeire s a fáradságos munkálat némi honorálására 1000 koronát szavazott meg. A magyarországi református egyház egyetemének nincs sehol olyan helyisége, a hol a konventi s zsinati tanácskozásait tartassa. Így azután csak vendégképpen nyert lokalitást zsinatunk s konventünk hol itt, hol ott a székes főváros egyik-másik helyiségében, a hol azonban — volt eset reá — időközben, munkálkodása folytatása miatt megzavarta az, hogy az idegen helyet a tulajdonos testület sem nélkülözhetette. Ezen a bajon akárt segíteni a konvent, illetve a budapesti református egyházközség olyan módon, hogy a maga telkén vállalkozott volna a szükségelt helyiségek felépítésére, ha a költségeket több évre terjedő idő alatt az öt egyházkerület teljesen letörleszti. Ez lett volna a jó hangzású úgy nevezett Kálvineum. Azonban a pénzügyi bizottság javaslatában előadottak alapján a budapesti egyházközség propositióit nem tartotta elfogadhatónak a közgyűlés sem csak azért, mert az építkezés tulzsufoltan szűk telek helyre volt tervezve, hanem azért is, mert teljességgel nem lát megfelelő rekompenzációt abban, hogy az aránylagos hozzájárul-

lás után is a költségek letörlesztésével tulajdonjoghoz az egyházkerületek nem jutnak, sőt a tervezett költségek befizetése után még fentartási. sőt bérdíjak hordzása is hárulna az egyházkerületre. Azonban a milyen népszerűtlen volt az eszme a felvetett alakjában: épen olyan készséggel karolja fel a kérdést a közgyűlés, hogy tulajdonukat képező helyiségeket emeljen a zsinat, a konvent s egyéb nemű céljaira arra alkalmas telken, hol az egyetemes református egyház nyugodalmas otthont találjon. Az ügynek az őszi egyházkerületi közgyűlés idejére való előkészítését bizottság kezébe tette le a közgyűlés. Valóban ideje, hogy egyetemes egyházunk gondoskodása ezen a téren kellően érvényesüljön. A kozmopolita népességű főváros zsinatunk üléseiről tudomást sem szokott venni, míg a vidéken ünnepszamba megy az egyházi törvényhozás egybeülése. Holott, mikor bizonyos kathólikus nagy gyűlések vannak: a főváros törvényhatósága nem mulasztja el a maga részéről a „nagy gyűlés“ üdvözlését. Talán majd, ha létezésünket egy diszes palota is demonstrálja a fővárosban: udvariasabb figyelemben lesz részünk.

A középiskolai felügyelő javadalma évek sora óta ugyanaz, holott nem csak a megélhetési viszonyok változtak, de ennek a nagy jelentőségű állásnak a teste is következetesen nő, szaporodik.

Erre való tekintetből hozta javaslatba a pénzügyi bizottság, hogy Dóci Imre felügyelő javadalma 600 koronával emeltessék ugyan de mivel munkáját nagy részben első sorban a felsőleányiskolák létesülése növelte meg: a felsőbb leányiskolai növendékek a gimnáziumi tanulókra kötelező szabályzat és fennálló gyakorlat szerint járuljanak hozzá a felügyelői pénztár terhének hordozásához csak évi 1—1 korona befizetésével, a gymnászták két koronás járulékaival szemben. A milyen készséggel megadta a közgyűlés a felügyeleti pénztár kedvező helyzetére való hivatkozás mellett a fegyelő részére a 600 k. javadalomemelés, épen olyan nagyon idegenkedett a felsőbb leányiskolai növendékekre kiróni az évi 1—1 koronás járulékot. A közhangulat ezuttal az újabb terhelést egyelőre nem tartotta megengedhetőnek.

A lelkészi tanítói képesítő vizsgákról szóló jelentések minden különösebb észrevétel nélkül tudomásul vétettek. A főgondnok kimerítő jelentést mutatott be az új gymnáziumi építés ügyeiről. E szerint a Péterfiautcai 1. és 7. sorszám alatt levő tágas telkeket a kiküldött bizottság megvásárolta s a nyert meghatalmazás folytán az Alföldi Takarékpénztárnál folyó számlahitelt eszközölt, hogy a telekszerzés költségei fináncirozhatók legyenek. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium pedig nem csak az építkezési segély felvétele tárgyában tett intézkedést, de a mint az e lapban is jelezve volt, két ízben is tekintélyes összeget folyósított az új gymnáziumi építkezés céljaira.

Több rendbeli konventi határozat tudomásul vétele után a debreceni egyházmegyéről felérkezett az a határozat is tudomásul vétetett, melynélfogva a debreceni egyházközség az egyetem megnyitása esetére, „eddiggi jogaiknak fentartása mellett“ 100,000 k alapítványt folyósít.

Figyelemre méltó felterjesztése volt a theologiai akadémiai tanárkarnak a legációk ügyében. Ugyanis a mikor a hittanhallgatók száma örvendetesen megszorodott, akkor tünt ki, hogy nem csak kevés a meglévő legáció, hanem a kisebb tanulóknak még a nagyobb gyülekezetbe való specifikálása következtében is a legációt váró hittanhallgató ifjak egy része teljesen

legáció nélkül maradt. A püspöki hivatal e visszaéléssel szemben felemelte ugyan a szavát, de ez nem vezetett eddig a várt sikerhez. Azonban a felterjesztésben illetve az előadói javaslatban foglaltak nem sok eredményt helyeztek kilátásba a baj orvoslása tekintetében. Többek hozzászólása után Eröss Lajos tanácsbíró radikális kurául az erdélyi egyházkerületben fennálló rendszer alkalmazását ajánlja s ismerteti a mellett a tiszánineni egyházkerület állásfoglalását, melynél fogva Sárospatakon a specifikációt nem is ismerik, csak azokban az egyházakban, a melyek a tiszántúli egyházkerülethez tartoznak ugyan, de azért állandóan Sárospatakról fogadják el az ünnepköveteket. Kimerítő tanácskozás után az lett a kerületi közgyűlés határozata, hogy, mivel a specifikálásnak a kezdeményezése rendszerint egyik-másik tanuló ifju részéről indul meg, a ki kérelmével untalan zaklatja a presbitériumot, a specifikált tanulót a közelebbi választáskor legvégül bocsátja választásra s általán a egyházaknak a specifikáció megszüntetését ajánlja s a hivatalos eljárás megkerülésével legátust elfogadó lelkészt, esetleg egyházközséget felelősségére vonja a tilalmi áthágásáért.

A hódmezővásárhelyi egyházközség mérsékeltébb javadalmazása mellett újabb lelkészi állomásokat szervezett, ezt az intézkedést az egyházmegye ajánlata folytán megerősíti ugyan az egyházkerület, de reméli, hogy a hódmezővásárhelyi presbyterium a viszonyok változtatásával a régi javadalmazású lelkészi állomások újra szervezéséről nem fog elfelejtkezni.

Érdekes indítványt tett a Debrecenben emelendő Bocskay-szobor tárgyában György Endre egyházmegyei gondnok. Felhatalmaztatni óhajtja az egyházkerületi elnökséget, hogy arra az esetre, ha Debrecenben tényleges mozgalom indul meg abból a célból, hogy Bocskaynak itt szobor emeltessék, a szoborbizottságban egyházkerületünket képviselje s a körülményekhez képest legföllebb 1500 koronáig terjedőleg tehessen ajánlatot a szobor előállítására. Az indítványt a közgyűlés nemcsak készséggel de egész elkeseredéssel magáévá tette.

(Folyt. kö.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A tiszánineni egyházkerület.** f. hó 15. és 16. napján Miskolcon tartott közgyűlésén Kun Bertalan püspök és Meczner Béla főgondnok helyettes elnökölték. A 90 éves ősz püspök évi jelentésének legörvendetesebb pontja az, hogy immár 40 éves püspöksége ideje alatt épen a tavalyi esztendő volt a leggazdagabb az egyházak építkezési beruházása és az adakozások tekintetében. Kegyelettel igtatta jegyzőkönyvébe a közgyűlés Bocskay és a bécsi béke 300-adik évfordulója alkalmából a hős feje ielem és vitézei emlékezetét; igaz tájadalommal örökitette meg a mult évben közfájdalomra elhunyt Bernáth Elemér egyházmegyei gondnok emlékét. A sárospataki akadémián az irodalomtörténeti tanszéket tekintettel a theologiai akadémiák

köszöbön álló tanterv reformjára a közgyűlés ezuttal nem töltötte be, pedig pályázók szép számmal voltak. A budapesti „Kálvineum“ ügyét a kerület lelkesen pártolja, a reá eső hányadot készséggel megfizeti, ha ugyan egyik vagy másik testvér kerület ellenkező határozata meg nem hiúsítja az egészet. A „Sárospataki ref. Lapokat“ az egyházkerület és a főiskola vette tulajdonába s részére a közgyűlés évi 600 korona segélyt szavazott meg, nevezetes volt még a tanfolyamon levő teológusok exmittálását nagyban megszorító határozat.

— Gróf Dégenfeld és Tisza István.

A többség a dadai birtok ügyében a földbirtokok emelkedő értékére való tekintettel az eladás ellen döntött. E tárgynál Dégenfeld József főgondnok és gróf Tisza István szembe kerültek egymással. Szembe, de csak annyiban, hogy a főgondnok röviden rámutatott a kollégium kezében lévő alapítvány és vagyon közgazdaságilag helyes kezelési kötelezettségére és a főiskola fejlesztési szükségére. Gróf Tisza a földbirtok áremelkedésének kilátásba helyezésével és a bérleti összeg várható emelkedésével érvelt. A közgyűlés tagjainak ez a vita alkalmat nyújtott arra, hogy ezt a két kiváló fiát összemérje. Mind a kettő büszkeségünk, de mind a kettő más. Gr. Tisza éles eszével olyan mint a választóvíz, vagy higany. Minden fémet felold, minden kérdést szétboncol, de minden szervezetet és lényt megsemmisít. Ez a nagy emberünk így alkotni nem fog soha. Az örök negativum. De erős, erősebb az aranyból is, legalább most az ő álláspontja győzött a Degenfeldé felett, a ki mint mindig, most is igaznak, valódi aranynak mutatkozott. Ezt a nemes fémet ha legyőzi is a higany, nem eszi meg holmi utálatos rozsdá. Ennek a tehetségnek körvonalai csak nőnek az idővel s ennek az egyházat, iskolát, telkészt, tanítót szerető s ezek gondjaiért kitartóan s buzgón dolgozó jellemnek igazat fog adni az idő, aminthogy az egyetem dolgában is igazat adott. Az egyetemkérdésben egymásmellé kerültek Degenfeld és Tisza s velök szembe az elmaradt világ. Itt találta meg gr. Tisza a méltó helyét s ez lesz a jel: az egyetem, a főiskola fejlesztése, a melyben egykor győzni fog.

— Nt. Kiss Albert ur fegyelmi ügye.

Az egyházkerület nt. Kiss Albert ur fegyelmi ügyében az egyhm. felmentő határozatát, megerősítette. De egyuttal kimondotta azt is, hogy a panaszttevő egyháztagek, a kik tömegesen jelentek meg a tárgyaláson, nem tekinthetők rosszhiszemű panaszosoknak, mint azt nt. Kiss Albert ur követelte. Nem is lehet, mert e perben nem azon fordult meg a dolog, hogy panaszosok állításai igazak-e vagy

nem, mert azt a vádlott is elismerte, hogy tulajdonképeni lelkészi szolgálatot nem teljesít, hanem az orvosi bizonyítványon. Ez a bizonyítvány pedig igazolja, hogy ezeket a lelkészi szolgálatokat nt. Kiss Albert ur nem teljesítheti. Ha pedig önhibáján kívül nem teljesítheti, nem lehet büntetni érte. Helyesen jegyezte meg erre az ügyre nézve a P. E. I. Lap, hogy itt az egyetemes nyugdíjintézetnek kell segíteni, de hol van még ez?

— A tanító urak szives figyelmébe!

A Bocskay füzetbe, vidéken a hangjegynyomás technikája gyenge lábon állván, az énekekben néhány hiba maradt. Az ügy érdekében a javításokat a következőkben adom: „Ima a hazáért“ c. ének ötödik ütem: e-g, d-fis, cis-e, h-d cis-a stb. „Hymnus“ negyedik ütem: dg cis-e d-fis „Hegedüs ének“ második ütem utolsó negyede: b-d, utolsó ütem utolsó előtti negyede szintén b-d. A X. zsoltár tizenötödik ütemének aljában a két utolsó nyolcad: d-cis összekötendő. Az utolsó ének tizenegyedik ütemének utolsó negyede: h-d. Sáfrány Lajos tanítónöképző igazgató.

— Rucaháti Tarjagos Illés, ez a miniatúr magyar Falstaff Jankó, kivesző félben lévő alakja a magyar világnak. Potya lakománál, restaurációkor, a megyéken itt ott feltűnik, hogy mókájával derűtséggel vegyes szánalmat keltsen. Vannak neki megállapodott egyházi, politikai, és társadalmi viccei. Az egyházzal: a papok 50 forint állami culágért a lelkők üdvösségét is eladnák. Az iskoláról: ütenyírás és sirvaolvasás, azután meg mirevaló a tanárok számát szaporítani? A parasztról: hogy dolgozzék és fizessen és a rucahátiakról: hogy ingyen képviselők és oszlop fajankók legyenek. No hát azok is, de miért türjük, hogy minket vezessenek?

Tartalom-jegyzék: A léviák öröksége Vándor. — Balogh Ferencz. Ferenczy Gyula. — Egy alkalmi életrajz és vallomás Szabolcska Mihálytól. — Balogh Ferencz 40 éves tanári ünnepéjére. — Babérlombok. — A brecei biblia története. Zoltai Lajos. Tanügy: A vallástanítás didaktikai és paedagogiai elvei. Bede László. — Közéletünk: Egyházkerületünk tavaszi közgyűlése. — Különfélék.

FELELŐS SZERKESZTŐ: DR. FERENCZY GYULA.

Pályázat.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének közvetlen fenhatósága alatt álló és az Északamerikai Egyesült Államok területén működő amerikai magyar református egyházmegegyében, melyhez 12 anya és több leányegyház tartozik, jelenleg két lelkészi állás van ürese-

désben, melyeknek betöltésére ezennel pályázat hirdettetik.

A mountcarmeli és vidéki lelkészi állás megfelelő lakással, stórával, a gyülekezet által biztosított 300 dollárból, a konvent elnöksége által biztosított évi 450 dollár rendes segélyből és évi 50 dollár rendkívüli segélyből álló, tehát összesen 800 dollárból álló fizetéssel van egybekötve. Ezen felül megengedtetik a lelkésznek, hogy minden hó egy vasárnapján a vidéki vagy távolabbi szórványokban, telepeken isteni tiszteletet tarthasson, mely alkalmakkor befolyó (évente 100 dollárra becsülhető) perselypénz öt illeti. A stóla kereszteléséért 2 dollár, esküvőért és temetésért 5—5 dollár, a vidéken ez összegek kétszerese és utiköltség. Ez állásnál a tót nyelv ismerete feltétlenül megkívántatik.

A woodbridgei — carteret — portreadingi lelkészi állás javadalma áll: lakásból Woodbridgen, stórából, azonfelül a két egyház által adandó évi 210—210 dollár fizetésből, a konvent elnöksége által adandó 450 dollár évi rendes segélyből és 30 dollár rendkívüli segélyből, összesen 900 dollár készpénzből. A stóla mindkét egyházban keresztelésért 3 dollár, temetésért és esküvőért 6—6 dollár, anyakönyvi kivonatért 1 dollár.

Felhivatnak mindazok, kik a fenti két lelkészi állás egyikét elnyerni óhajtják, hogy keletesen felszerelt pályázati kérvényüket az egyetemes konvent alulírt világi elnökéhez (Budapest, II. bibó u. 7. sz. a.) 1906. június 30-ig küldjék be.

Felhivatnak egyuttal mindazon lelkészek és lelkészjelöltek, kik az amerikai magyar református egyházmegyében missiói lelkészi állást elfoglalni hajlandók, hogy ezen szándékukat, személyes körülményeik nyelvismeretük stb. ismertetés mellett ugyanott jelentsék be.

Budapest 1906. május 11.

A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes konventjének elnöksége:

Bánffy Dezső

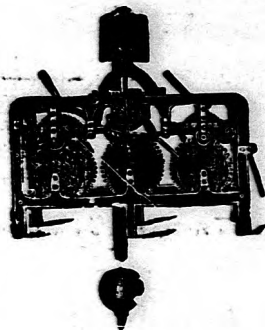
főgondnok,
világi elnök.

Kun Bertalan

püspök,
egyházi elnök.

— „Antidol“ a legjobb gyógyszer: fejfájás ideges fejfájás és nátha ellen. A szert nem kell bevenni, néhány csepp a tenyérre eldörzsölve, s használati utasítás szerint belelegezve, azonnal megszünteti a bajt. Sok ezer ember használja s mindenki csak jót mond róla. Kérdezze ismerőseit, hogy használta-e már az Antidol-t, amely nagy hatásáért arany éremmel lett kitüntetve. Egy üvegese ára 1 kor. 20 fill. és 35-ször mulaszthatja el vele fejfájását. Kapható: **Grósz Nagy Ferencz** gyógyszerárában Debrecen az Arany egyszarvuhoz.

Toronyórák

palota-, városházi-, gyári- és lak-tanya berendezését a legelőnyöseb-ben eszközli

Mayer Károly utóda
Müller János
első magyar óragyár

== gőzerő berendezéssel ==

Budapest, VII., Csömöri-ut
50. saját házban.

Képes árjegyzékek és költségvetések bérmtve.

Egyházak Hivatalok és

Magánfelek részére

Gummi és Rézbélyegzőket

állandó festékpárna, számozógép,
keletesbélyegzőket szakszerű

kivitelben

== olcsó árban szállít ==

az **Első debreceni**

Ruggyanta-bélyegzőgyár és nyomda

Simonffy-ut. 5. sz.

Árjegyzék ingyen.

Jobb és megbízhatóbb

MAGVAKAT

olcsóbban senki sem ad mint

== **FÁBIÁN BÉLA** ==

magkereskedése BUDAPEST, Üllői-ut 11. sz.
Kálvin-tér mellett. Tessék árjegyzéket kérni!

Alapított 1851-ben.

DÁVIDHÁZY KÁLMÁN

elsőrangú könyvkötészete és díszműves üzlete
DEBRECEN, Fűvészkert-utca 9.

Teljesen modern berendezésű üzlet. Megbízható s kifogastalan munkát készít mindennemű könyvkötészeti, díszműveikben és börmunkákban.

Ima-, Énekeskönyv s más *Egyházi műveket* tömegesen mennyiségben, versenyképes kivitelben és *gyári áron*.

**Anyakönyveket, tartós jó kötésben.
Szent Bibliát és emléklapokat
különleges díszkötésben jubileumkora.**

Aranykönyvek egyházak számára mely jótékony adományok nyilvántartására is alkalmas.

Kéziratok befoglalására **tablákat**, melyek a szószeiken vagy temetéseknél előnyösen használhatók.

Iskolák számára térképek és táblázatok felhuzását vászonra vagy papírra és ezeken kívül még számos e szakba vágó munkát.

Szükséglet esetén bármely cikkre nézve azonnal szolgálók, — árszámítások a különleges munkákhoz, — mint **Díszablak, Emléklap és aranykönyveken, rajzokkal, kívánat szerinti stílusban, levéltári írománytartó fedeleket.**

Országh Sándor

orgona- és hangszergyáros
cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1886. évi kiállításon „nagy díszoklevéllel” és Ferencz József lovag „renddel” kitüntetve, az 1904. évi veszprémi kiállításon aranyéremmel kitüntetve

azonkívül számtalan kitüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tömör hangú, legjobb és legujabb rendszerű orgonákat. Elvállal javításokat és átalakításokat. Kisebb

orgonák készletben vannak. Szolid munka és jutányos árak. Az orgonák jóságát mi sem bizonyítja inkább mint az, hogy a gyár alapítása óta 400-nál több új orgona lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító-cég.

Hízen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve, ne mulasszák el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat

megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi fel.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fentartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hízen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű céget.

NEUMANN M cs. és kir. udv. szállító Debrecen. főter, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály

ALAPÍTOTT 1851-ben.